

Kakvim vjeronaukom u školi do religijskog identiteta

Marijan Franjčić
Zagrebačka nadbiskupija
Župa Marka Križevčanina Zagreb

Sažetak

U hrvatskome školskom sustavu dogodilo se da je „najstariji” školski predmet, onaj s najduljom školskom tradicijom, postao najmlađi. Konfesionalni katolički vjeronauk, naime, vraćen je u hrvatsku školu školske godine 1991/92, punih 40-ak godina nakon nasilnog isključenja 1952. godine. Stoga ne čudi što i sam taj predmet, odnosno Katolička crkva u Hrvata, permanentno i danas, promišlja profil i suvremeni kurikulum *vjeronauka u školi*, što su još uvijek interna crkvena motrišta i danas divergentna glede toga predmeta – od tvrdnji da mu je mjesto u *crkvenom dvorištu* pa sve do ushita što je ponovno vraćen u hrvatski školski sustav, u kojemu treba biti temeljni odgojni predmet. Nasuprot tome, na profanom području, čak i onom pedagoškome, nerijetko se dovodi u pitanje potreba i opravdanost uvođenja tog predmeta u školski sustav, ili ga se podcjenjuje, marginalizirajući ga i prepuštajući potpuno crkvenim institucijama kako bi se izbjegla svaka odgovornost, ili ga pak uspoređujući s nastavom marksizma iz prošlih vremena. U ovom radu nastoje se usustaviti neke znanstvene pretpostavke za kvalitetnije razumijevanje i daljnji razvoj *vjeronauka u školi* te upozoriti na njegovu teološko-pedagošku utemeljenost; njegov profil u nacionalnim školskim sustavima zemalja Europske unije; prikazati nezaobilazni doprinos toga predmeta cjelovitom odgoju u nas, što je osobito razvidno iz pedagoškog istraživanja provedenoga na nacionalnom planu glede toga predmeta (ovo je prvo parcijalno objavljivanje tih rezultata) te naznačiti aktualne i moguće razloge krize i(li) suvremenih izazova tom predmetu.

Ključne riječi: odgoj, religijski odgoj, vjeronauk u školi, identitet, religijski identitet

1. Uvodna razmatranja

Uvijek je riječ o čovjekovu identitetu kad smo okupirani traženjem odgovora na pitanja poput ovih: Što čini čovjeka tako nezamjenjivim i „osobnim”? Postoji li uopće to nešto? Je li čovjek, koji je označen najrazličitijim odrednicama što su ih o njemu otkrile opisne znanosti o čovjeku, ipak biće koje u konačnici nikako nije istovjetno sebi? Je li čovjek uopće sposoban za identitet u današnjemu druš-

tvu, koje ima sve izdiferenciraniju podjelu uloga? U biti uvijek pretpostavljamo identitet ako čovjeka trebamo osloviti u etičkome smislu. Zahtijevamo li od njega da bude čovječan, moramo mu unaprijed moći pridati identitet čudoredno odgovornoga subjekta. Pitamo se, zajedno s D. Miethom (2006), ima li on taj identitet ili kako ga može naći. Postmodernom doba obilježeno je općom krizom identiteta čovjeka i svijeta. Ubrzane kulturalne i religijske promjene, složenost i pluralizam snažno utječu

na propise socijalizacije i prenošenje vrednota, ali i na cijeli odgojni sustav, uključujući i njegovu religijsku dimenziju (Alberich, 2001). U Hrvatskoj se čak vrlo brzo mijenjaju tradicionalno snažne društvene norme, simboli, vrijednosti i forme ponašanja te dovode do upitnosti postojećih identiteta i do problema određivanja obrazaca aktualnog identiteta pojedinca.

U pitanju je čovjekovo ljudsko dostojanstvo, samoodređenje, njegova odgovornost za vlastite čine, svijest o svome jastvu i, konačno, vrijednost unikatne osobe prema kojoj slobodno raspoláže svojim vremenom, djelima i životnim prostorom (Dogan, 2003).

Pitanja i susreti religijske razine ne mogu postojati kao stvarnost odvojena od cjeline osobe: i „utjelovljeni” su u oblicima čovjekova „ja” koje pojedinac poprima tijekom razvoja (Imoda, 2004). Ni religijski identitet pojedinca nije odvojen od njegova općega ljudskog identiteta i stoga se hrvatski tranzicijski procesi, ali i oni svjetski, globalizacijski, istodobno reflektiraju u razvoju i življenju, među ostalim, i religijskog identiteta.

Predmet *katolički vjeronauk u osnovnoj školi* jedan je (ne i jedini) od oblika odgojne asistencije u razvoju religijskog identiteta vjeroučenika. Izraz *razvoj religijskog identiteta* preferiram u ovoj tematici jer odmah sugerira odgoj u smislu „pratećeg puštanja rastenja”, dok bi izraz *odgoj religijskog identiteta* mogao nekoga asocirati na značenje „odgoja kao proizvodnog činjenja” (Gudjons, 1993). Stoga je govor o *razvoju* religijskog identiteta posredovanjem vjeronauka u školi nešto precizniji negoli govor o *odgoju*...

U pristupu ovoj tematici potrebno je najprije učiniti neke pojmovne distinkcije, potom uočiti kakav konfesionalni vjeronauk u školi i na koji način pomaže vjeroučenicima „živjeti”; kako je vjeronauk zastupljen u europskim školskim sustavima, a kakav je vjeronauk u školi čimbenik integralnog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj; koje relevantne i neočekivane odgojne inpute pružaju i kakvi su rezultati istraživanja odgojne dimenzije vjeronauka u školi u razvoju religijskog identiteta u Republici Hrvatskoj koji slijede u petom dijelu ovog rada; i, na samom kraju, koji su korijeni krize ili temeljni izazovi katoličkog vjeronauka u školi danas.

2. Potrebna pojmovna razgraničenja

Opći odgoj možemo definirati i kao proces intencionalnog, organiziranog razvijanja (stjecanja, mijenjanja) karakternih, voljnih osobina ličnosti (Mijatović, 2002). *Religijski odgoj* jedna je od dimenzija općeg odgoja, pedagoško djelovanje koje je inspirirano nekim religijskim osvjedočenjem (kršćanstvo, islam, budizam...). U religijskom odgoju korelativ *odgojitelju* općeg odgoja jest *kršćanski odgojitelj*, a to znači krštena, odrasla i zrela osoba u svojoj vjeri vjernik ili pak institucionalni odgojitelj, npr. obitelj, Crkva, vjeronauk u školi... *Odgajanjik* s područja općeg odgoja u religijskom je odgoju kršteno dijete ili onaj koji upoznaje kršćanstvo (katekumen). *Odgojne vrednote* iz općeg odgoja – sve dobre prihvaćene su i u religijskom odgoju – dodatno su oplemenjene *kršćanskim* odgojnim *vrednotama*, fundiranim u Isusovu nauku i katoličkom svjetonazoru kada je riječ npr. o katoličkoj konfesionalnosti.

Socijalizaciji s pedagoškog stajališta (sociološki je nešto drugačiji) kao svjesnom uvođenju pojedinca u društveni život, prihvaćanje normi zajedničkog života, odgoja za uljuđene društvene odnose, u religijskom je odgoju korelacijski pojam *religijska socijalizacija* koja (za razliku od religijskog odgoja) ne obuhvaća samo svjesne nego sve važne utjecajne čimbenike. Ona ne obuhvaća vrijednosne norme za upravljanje praksom, cilj joj je više reproduciranje naučenih načina religijskog ponašanja nego njegovi motivi i stavovi (što je cilj svjesnog religijskog posredovanja). Svrha socijalizacije je što cjelovitije i što bezbolnije uključenje u već postojeći društveni sustav, što često znači žrtvovanje pojedinčeve slobode (a pitanje religijskog stava izgrađenoga na slobodi, svijesti, slobodnoj odluci i uvjerenju?); pritom ipak teže dolazi do izražaja subjektivnost naslovnika socijalizacije (Pranjić, 1996). Stoga je bolje govoriti o religijskom odgoju koji obuhvaća organiziranost, intencionalnost. Unutar religijskog odgoja spomenimo još i *kršćanski odgoj*, koji je referentan s nekom od kršćanskih konfesija (pravoslavci, protestanti...). Konfesionalni *katolički vjeronauk u školi* jedan je od činitelja (to su još i obitelj, Crkva, kateheza...) kršćanskoga katoličkog odgoja utemeljenoga na osobi i nauci Isusa Krista, a posreduje ga Katolička crkva.

3. Kakav konfesionalni vjeronauk u školi pomaže „živjeti”

Vjeronauk u školi višestruka je odgojna sastavnica i poveznica općega ljudskog odgoja, religijskog odgoja i specifičnoga kršćanskog katoličkog odgoja. Kršćanskog odgoja u smislu kršćanski kvalificiranog odgoja koji postavlja normativni zahtjev za sveobuhvatnošću cjelokupnoga odgojnog procesa (u smislu opće svjetonazorske dimenzije svakog odgoja) ne može biti jer je kršćanski odgoj tek jedan njegov dio (onaj koji je svojstven kršćanskoj vjeri).

Razvoj životnih perspektiva

Suvremena je svjetska situacija nepregledna, rascjepkana i bez jasne orijentacije te stvara potrebu za pregledom, cjelovitošću i orijentacijom, i to je ono što škola i društvo moraju ozbiljno uzeti u obzir, a istodobno se trebaju čuvati svakoga ideološkog tutorstva. Zato i takav vjeronauk u školi – vjeronauk koji nije skrbništvo nego osposobljavanje za kritičku racionalnost i razvijanje emocionalnosti u religijskim pitanjima. Odgoj za demokratičnost, pri čemu demokratskoj obvezi pripada i razvijanje religijske kompetencije, određivanje za neki nacrt te razlikovanje religijskih ponuda koje pomažu u životu od onih koje odmažu (scijentologija). Mlade je ljude uvijek bilo potrebno promatrati, a danas osobito, i to školskopedagoški i obrazovnoteorijski, cjelovito (Hemel, 2000). Različita obrazovna predmetna promicanja (matematičko, govorno, glazbeno, prirodno i društveno-znanstveno) uzajamno se proširuju za određeni kanon sadržaja i obrazovnih perspektiva. Suvremena škola treba promicati sposobnost mijenjanja perspektive i diferenciranog uočavanja, što su ključne kvalifikacije modernoga života, uzimajući u obzir i zvanje.

Školski vjeronauk u tome spaja i jednu dalju perspektivu, ali prenosi i sposobnost integracije te perspektive: takvo naknadno razmišljanje o životnim vrijednostima kao što su obitelj, slobodno vrijeme, novac, zvanje, sport, religija ili putovanje lako je provesti u sklopu školskog vjeronauka. Ne prenosi se neka normativna slika (to čini kateheza) o čovjeku nego sposobnost koja se može naučiti: da se samome sebi izgradi i osvijesti vlastita slika o svijetu

i čovjeku. To mora biti važno i školi, i društvu, i Crkvi, i politici – kako smatra i Hemel (2000).

Prenošenje religijskih kompetencija

Religioznost obuhvaća sposobnosti koje su ljudima prirodene i koje se mogu razviti, a omogućuju čovjeku da sebe i svijet tumači religijski, a to znači u svjetlu transcendentnih modela svijeta. Očito je, dakle, da religioznost kao kompetentnost tumačenja svijeta pripada ljudima, da je treba promatrati u svjetlu svih dotičnih mišljenja, kao i a priori antropološki – svijet se može tumačiti religijski. To je moguće tek onda kad je netko za to osobno spreman i uopće ima prigodu upoznati religijsko tumačenje svijeta. Upravo je to zadatak školskog vjeronauka: omogućiti kvalificirano tumačenje svijeta. Na to se misli kad se govori o cilju koji se naziva „religijska kompetencija”. Nju treba razviti u različitim dimenzijama religioznosti koje obuhvaćaju emocionalne, kognitivne i pragmatičke elemente, a odnose se na dimenziju religiozne senzibilnosti, religiozne sadržajnosti, religiozne komunikacije i, konačno, na dimenziju religioznog izražavanja i ponašanja (Hemel, 2000). Takvo školskovjeronaučno otkrivanje religioznosti pridonosi tom bitnom cilju škole – odgoju cjelovito obrazovanih ljudi koji su pripremljeni za cjeloživotno učenje u svom zvanju i u svom osobnom životu. Ali ono prenosi i središnji sadržaj kršćanske poruke: svaki čovjek posjeduje jedinstvenu i nezamjenjivu vrijednost.

4. Vjeronauk u školi – predmet nacionalnih školskih sustava Europe

Budući da je vjerska sloboda i u zemljama članicama i na razini Europske unije ustavom zajamčena, vjeronauk je u javnim školama u gotovo svim tim državama *obvezni predmet, izborno-obvezni predmet ili izborni predmet*. Roditelji imaju pravo odlučivanja u odgoju svoje djece do određene učeničke dobi (vjerska zrelost). Koristi li učenik svoje pravo odbijanja, postavlja se pitanje kako popuniti nedostatak socijalno-etičkog nauka koji bi inače bio obuhvaćen vjeronaukom (taj se predmet u različitim zemljama različito naziva: etika, vrijednosti i norme, oblikovanje života, laički moral, odgoj za

zajednički život...). Učenik taj predmet odabire kao alternativni (izborni-obvezni) predmet ili pak kao nadomjesni predmet koji je obvezatan ako se odbije vjeronauk. *Konfesionalni vjeronauk* obvezatan je u Njemačkoj i Finskoj (učenici koji polaze luteransku školu umjesto vjeronauka ne mogu odabrati etiku kao predmet, ona je obvezni predmet za učenike koji ne pripadaju nijednoj vjeri za koju postoji javni vjeronauk), u francuskim pokrajinama Alsace i Lotaringiji, Irskoj, Austriji i Malti. U Belgiji, Litvi, Luksemburgu, Slovačkoj, Španjolskoj i Portugalu izborni-obvezni je predmet barem u dijelu obrazovnog razdoblja. Kao izborni predmet vjeronauk se nudi u javnim školama Italije, Letonije, Poljske, Češke i Mađarske.

Vjeronauk je pretežno ponuđen na konfesionalnoj osnovi: u Belgiji, Njemačkoj, Finskoj, Italiji, Letoniji, Litvi, Luksemburgu, Malti, Sj. Irskoj, Austriji, Poljskoj, Portugalu, Škotskoj, Slovačkoj, Španjolskoj, Češkoj i Mađarskoj. Nastava se održava ako postoji minimalan broj učenika (Balduš, 2004).

Nekonfesionalno je organiziran, tj. predaje se kao odgoj o općim vrijednostima na kršćanskoj osnovi u Engleskoj, Walesu, Danskoj, Grčkoj, njemačkoj pokrajini Bremenu i na Cipru. U Francuskoj je nastava nauka o građanstvu i moralu posve laicistička, tj. koncipirana bez odnosa prema vjerskom nauku.

Nije predviđen u javnim školama u Francuskoj ni u Sloveniji. U Francuskoj se isključenje vjeronauka temelji na tzv. Zakonu odvajanja iz 1905, koji se nije odnosio na pokrajine Alsace i Lotaringiju, gdje se konfesionalni vjeronauk predaje u sklopu općega nastavnog plana i programa u javnim školama. U nižim se gimnazijama odobrava školsko dušobrižništvo na zahtjev roditelja, a srijedom poslijepodne nema nastave kako bi se omogućila kateheza koju provodi župna zajednica (uz odobrenje ravnatelja, u prostorijama javne škole). Obrazovni sustav u Nizozemskoj karakteriziraju slobodne škole u crkvenoj nadležnosti, uglavnom i uz odgovarajući konfesionalni vjeronauk, a vjerska se pouka samo izuzetno održava u javnoj školi na zahtjev roditelja.

Ustroj i ciljevi su različiti i mogu se sažeti u tri točke: vjeronauk kao katehetsko prenošenje vjere,

kao informacija o religiji i religijama te kao pedagoški i religijski motivirana pomoć za život.

5. Vjeronauk u školi u Republici Hrvatskoj

Svrha vjeronauka u školi u Republici Hrvatskoj definirana je u dokumentu Hrvatske biskupske konferencije (2003) s naslovom Program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi ovako: „... sustavno i skladno teološko-ekleziološko i antropološko-pedagoško povezivanje Božje objave i crkvene tradicije sa životnim iskustvom učenika s ciljem ostvarivanja sustavnoga i cjelovitoga, ekumenski i dijaloški otvorenoga upoznavanja katoličke vjere na informativno-spoznajnoj, doživljajnoj i djelatnoj razini radi postignuća zrelosti kršćanske vjere i postignuća cjelovitoga općeljudskoga i vjerskoga odgoja učenika koji žive u svojem religioznom i crkvenom, kulturnom i društvenom prostoru”.

Katolički školski vjeronauk može ponuditi važan doprinos cjelovitoj formaciji učenika, pridonoseći kvaliteti odgoja i radeći na formiranju učenika kao svjesnoga, kritičkog, slobodnog i uzajamno odgovornog bića.

Vjeronauk je *pedagoški utemeljen* (referiram se na dokument zajedničke sinode njemačkih biskupija o školskom vjeronauku prema hrvatskom prijevodu iz 1995. g. KSC) na ovoj argumentaciji:

- kulturološkoj; učenici u školi trebaju biti upoznati sa svim sadržajima kojima je kršćanstvo pridonijelo općoj i nacionalnoj kulturi;
- antropološkoj; konstantnim suočavanjem s pitanjem smisla ljudskog života pomaže učenicima na putu njihova samoostvarenja i očovječenja;
- društveno-kritičkoj; vjeronauk pridonosi tome da škola ne postane samo reproduciranje i perpetuiranje postojećega, nego da pridonosi i kritičkom osvješćivanju učenika, odnosno njihovu osposobljavanju da relativiziraju sve što je trenutno i prolazno (usp. Pranjić, 1996).

Ciljevi vjeronauka u školi nužno odražavaju pedagoška i didaktička obrazloženja koja opravdavaju njegovo uvođenje u nastavu. Možemo ih sažeti oko trostruke zadaće:

- informacija; omogućiti mladima ozbiljno poznavanje raščlanjene religijske pojave u njezinoj biti i u njezinim očitovanjima;
- formacija; omogućiti mladima ozbiljno suočavanje s temeljnim problemima smisla života i posljednjih ljudskih stvarnosti, kako bi im se pomoglo da naprave slobodan i zreo izbor na religijskom području te da religijske spoznaje uključe u svoju kulturalnu baštinu;
- odgoj za mir; u složenom i pluralističkom društvu mlade valja odgajati za miran suživot i dijalog, posebno među pripadnicima raznih religijskih konfesija.

Jasna je korelacija, kao uostalom i u nastavi drugih školskih predmeta, uspješnog ostvarivanja svrhe i ciljeva s umijećem i kompetentnošću profesora. Ispitivanja i svakidašnje iskustvo upućuju na percepciju vjeronauka u školi, trenutačno više kao obrazovnoga (kognitivnog) odgojnog predmeta negoli kao afektivno-konativnog odgojnog predmeta.

6. Istraživanje razvoja religijskog identiteta nastavom vjeronauka u školi

Istraživanje pedagoško-odgojne asistencije predmeta *katolički vjeronauk u osnovnoj školi u Republici Hrvatskoj* s obzirom na razvoj religijskog identiteta provedeno je od 20. listopada do 17. studenog 2004. godine među učenicima školskog vjeronauka u osmom razredu. Obuhvatilo je 902 učenika i učenice u 29 osnovnih škola u ruralnim i urbanim mjestima u 14 županija i gradu Zagrebu. Budući da je riječ o učenicima koji su u osmom razredu osnovne škole i u razdoblju su formiranja identiteta (E. Erikson), i to kao učenici katoličkog vjeronauka, tim su istraživanjem istodobno ispitivane kvaliteta i doprinos predmeta školskog vjeronauka razvoju vjerskoga (ali i općega, ljudskog) identiteta vjeroučenika glede nastave vjerskog odgoja. Samim time pokazuje se koji se i kakav vjeronauk uklapa u pedagoške ciljeve škole te je to ujedno i evaluacija toga odgojnog predmeta u suvremenom hrvatskom školskom sustavu.

Ovdje donosimo izdvojene uzorke rezultata istraživanja kao ilustraciju radnog naslova članka, uz

napomenu da su ti uzorci paradigmatički u smislu fundamentalnih tendencija rezultata odgovora cjelokupnog istraživanja.

Razvoj općeljudskog identiteta vjeroučenika neodvojiv je od njihova religijskog razvoja jer su jedinstvena osobnost, kako je već rečeno u uvodu. Stoga je radi objektivnije percepcije odgojnog djelovanja vjeronauka u školi korisno usporedno gledati i njegov učinak na razvoj općeljudskog identiteta učenika.

MORALNA DIMENZIJA

OPĆELJUDSKI MORALNI ODGOJ

Ljudski su postupci moralni jer odražavaju i određuju dobrotu i zloću čovjeka koji na određeni način postupa.

Vjeronauk u školi dostatno poučava, uvjerava i navikava na:

Istinoljubivost	76,3%
Poštenje	86,5%
Toleranciju	65,5%
Pouzdanost	69,1%
Dosljednost	69,7%
Humanost	72,5%
Odanost	70,8%
Milosrdnost	67,5%
Praštanje	73,2%
Poštovanje drugih vjera	72,3%
Davanje milostinje	35,1%

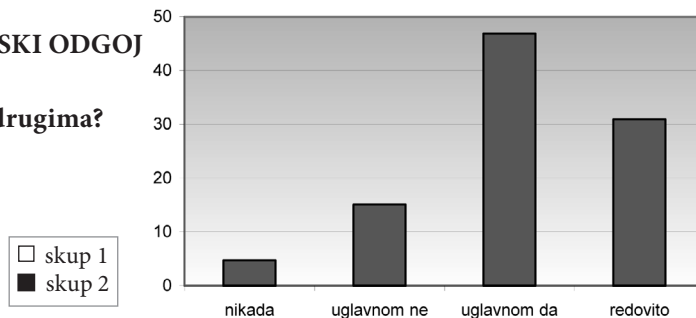
Tablica prikazuje zbir pozitivnih (dostatnih) i najpozitivnijih (izvrsnih) rezultata odgovora učenika. Veći se broj učenika (9,6%) ne slaže s tvrdnjom da ih školski vjeronauk dostatno poučava, uvjerava i navikava na dosljednost, za razliku od učenika, kojih je 3,4%. Slične su razlike i u ostalim ponuđenim karakteristikama. Aritmetička sredina od 69,4% o redovitom i dostatnom moralnom poučavanju, navikavanju i vrednovanju na općeljudskom odgojnom području zadovoljavajuća je za predmet vjeronauka u školi.

MORALNA DIMENZIJA

KONFESIONALNI MORALNI VJERSKI ODGOJ

Koliko često moliš sam/sama ili s drugima?

- nikada – 4,7%
- uglavnom ne – 15,1%
- uglavnom da – 46,9%
- redovito – 30,9%

Molitva je svakidašnja obveza i potreba religioznog katolika. Ona je za molitelja u svakom slučaju komunikacija i zajedništvo s transcendentnim, s Bogom. Za vjeronauk indikativan je u školi i razvoj religijskog identiteta, postotak *redovitog* moljenja ispitanika (30,9%), unatoč podatku da *uglavnom* moli 46,9% njih. Kategorija „uglavnom” može također značiti opet različite raspone, ali je u svakom slučaju daleko od redovitoga.

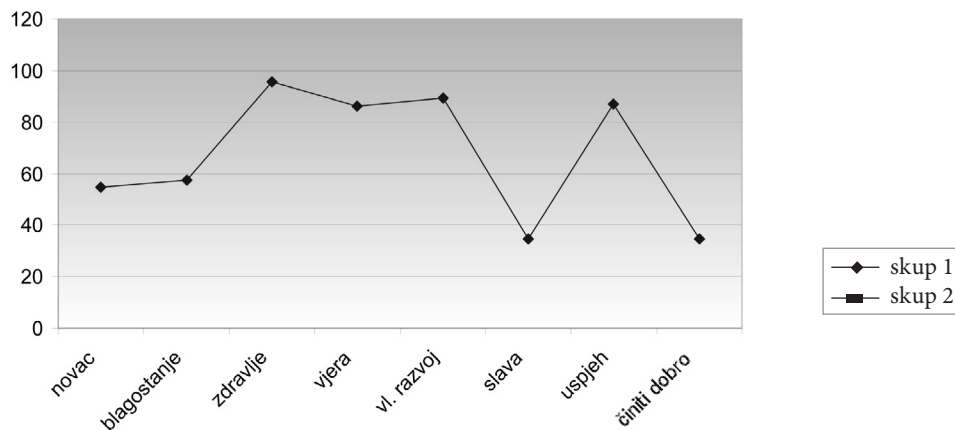
Poznavanje i poštovanje drugih vjera i kultura vjerniku je katoliku više od pukoga ljudskog razvoja moralne dimenzije života. To je, naime, religijska obveza ekumenizma i dijaloga, ali i relacija multikulturalizma, interkulturalizma i pluralizma među narodima i religijama. Stoga je postotak *vrlo dobrog* poštovanja drugih vjera od 34,5% upozoravajući.

VRIJEDNOSNA DIMENZIJA

OPĆELJUDSKA I KONFESIONALNA VRIJEDNOSNA DIMENZIJA

Važnost vrednota u životu vjeroučenika

1. zdravlje – 95,5%	4. vjera – 86,0%
2. razvoj vlastite osobnosti – 89,5%	5. novac – 54,5%
3. uspjeh – 87,1%	6. materijalno blagostanje – 57,6%
	7. slava – 34,7%

Sa stajališta *općeljudskog* razvoja doprinosom vjeronauka u školi, vrlo su indikativni rezultati po kojima je „zdravlje” za mlade u toj razvojnoj fazi na prvome mjestu. Još je indikativniji i pedagoški dodatno obvezujući rezultat odgovora prema kojemu je ispitanicima razvoj vlastite osobnosti među najvažnijim vrijednostima, tj. na drugome mjestu. Sa stajališta *razvoja religijskog identiteta* upozora-

vajući je rezultat prema kojemu je „vjera” vrijedno locirana na četvrto mjesto. To korespondira s odgovorima zagrebačkih srednjoškolaca u anketi V. Mandarića (2000) *Religiozni identitet zagrebačkih adolescenata*, u kojoj je od 15 različitih vrednota vjera na 8 mjestu, a u 14. Shellovu istraživanju (2002) provedenom među mladima od 18 ponuđenih vrednota vjera je na 13. mjestu.

VRIJEDNOSNA DIMENZIJA

KONFESIONALNA VRIJEDNOSNA DIMENZIJA

Stav vjeroučenika o Deset Božjih zapovijedi

vrijede za sva vremena – 65,8%

aktualne su i danas – 17,4%

vrijede samo djelomično – 10,5%

smatram da su zastarjele – 3,8%

Stav vjeroučenika o vjeri

	%
Vjera je problem koji uopće ne osjećam.	1,7
Vjera je ono što mi je nepotrebno.	3,7
Vjera mi je kao osjećaj dužnosti.	32,9
Vjera je životna potreba bez koje ne mogu.	59,1

Rezultati ispitivanja konfesionalne vrijednosne dimenzije velik su izazov za vjerski odgoj ili, preciznije, za predmetni kurikulum vjeronauka

u školi jer su to rezultati odgovora vjeroučenika koji su gotovo isključivo konfesionalno opredjeljeni.

KARAKTERNA DIMENZIJA

OPĆELJUDSKA (I KONFESIONALNA) DIMENZIJA

Prema zbirnom postotku u kategoriji odgovora „slažem se” i „u potpunosti se slažem”, vjeroučenici se slažu da vjernici kao ljudi moraju biti:

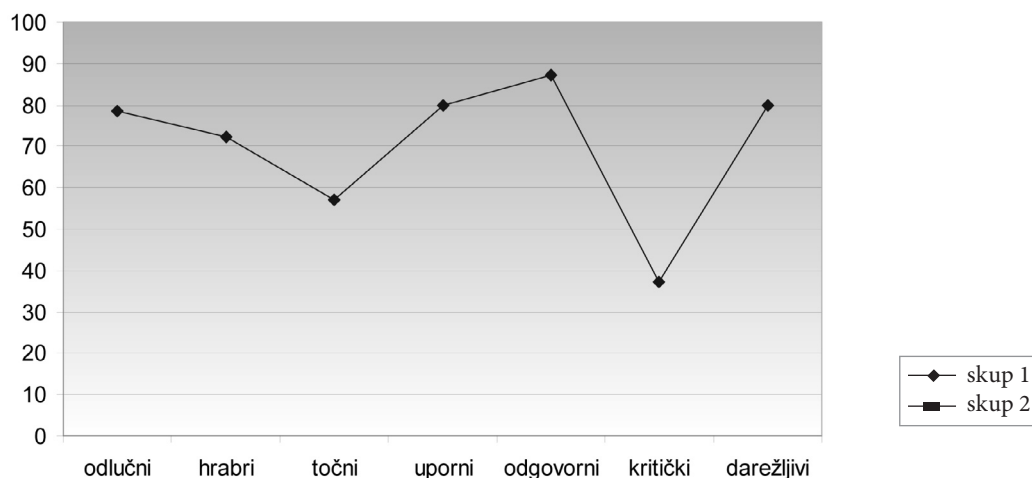
odlučni – 78,9%

hrabri – 72,4%

točni – 57,2%

odgovorni – 87,1%

kritički (ne kritizerski) – 37,3%.

U definiranju karaktera uvijek imamo na umu prirodene i stečene osobine. Karakter svojstven svakom pojedincu označen je konstantnim načinom osjećanja, mišljenja, djelovanja i reagiranja.

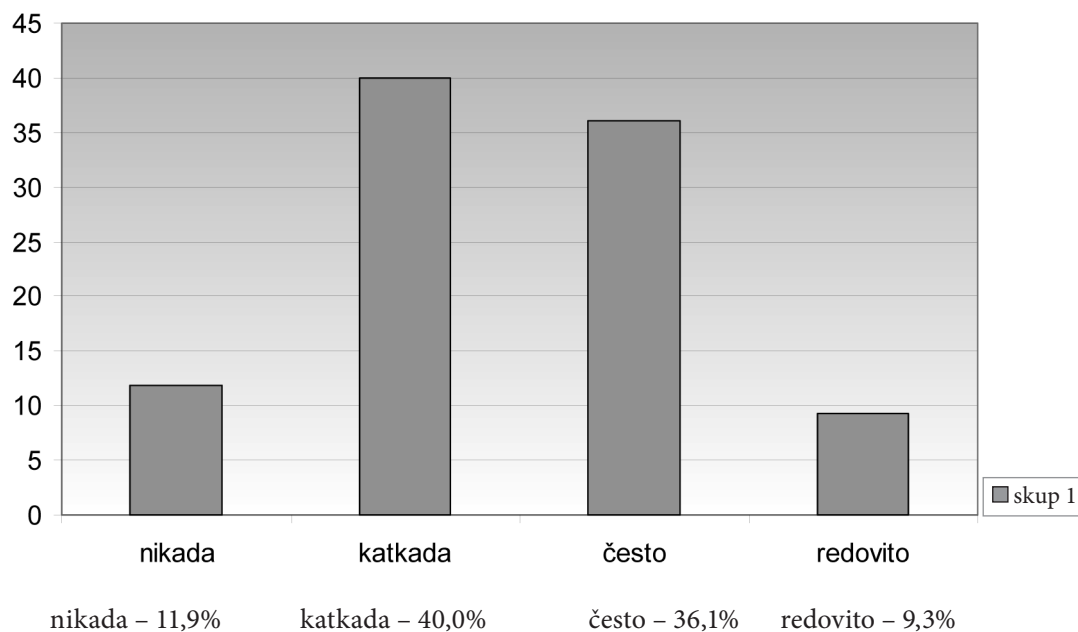
Rezultat odgovora učenika o pet ponuđenih karakternih crta koje su istodobno općeljudske i religijske, dakle, karakterne crte svakog vjernika – odlučnost, hrabrost, upornost, odgovornost, da-

režljivost, može se vrednovati *zadovoljavajućim*. Daljnje istraživanje zahtijevaju skromni postotci odgovora ispitanika da vjernici moraju biti *točni* (57,2%) i *kritički* (37,3%). *Kritički* je i te kako značajna karakterna crta pojedinca s obzirom na nevrijednosti koje se danas nameću čovjeku s raznih strana i od dominantnih vladajućih snaga u suvremenom svijetu.

KARAKTERNA DIMENZIJA

KONFESIONALNA KARAKTERNA DIMENZIJA

Postotak vjeroučenika koji se svakodnevno u svojim odlukama pitaju što Bog želi da učine

Božansko biće u religijskom vjerovanju svoju volju i planove materijalizira u ljudskom svijetu upravo preko vjernika koji se stalno propituju *što je to volja Božja* kako bi je što autentičnije spoznali i uspješnije realizirali. Vrlo je *upozoravajući* podatak da se nikada o tome ne pita 11,9%, nasuprot 9,3% onih koji se to redovito pitaju.

Na daljnja promišljanja vjeronaučne didaktičko-metodičke adekvatnosti pozivaju odgovori ispitanika o *odgovornosti zbog bezrazložnog propuštanja*, tj. neprisuštvovanja nedjeljnoj misi. *Uvijek osjetim da sam nešto važno propustio*, odgovara 20,5% vjeroučenika.

EMOCIJE

Po načinu života anketiranih vjeroučenika ne može se zaključiti da se mogu kontrolirati:

- uopće nije točno – 38,1%,
- uglavnom nije točno – 33,7%.

Koliko se često možeš uživjeti u situaciju drugoga kad ga vidiš ili s njime razgovaraš?

	%
Nikada	4,6
Katkada	42,1
Često	40,8
Redovito	10,1

Emocije su u odgojnom djelovanju povezane s motivacijom. U definiranju emocija svakako treba uključiti: emocionalni doživljaj, ekspresivno ponašanje i fiziološke promjene. Za razumijevanje neke emocije valja razumjeti više kompleksnih čimbenika koji su djelovali na osobu u trenutku kad se pojavila i način kako je te vanjske događaje osoba doživjela. Učenici su skloniji u anketi tvrditi da se nikada ne uživljavaju u situaciju drugih osoba kada ih vide ili govore s njima (7,1%), dok je to karakteristika 2,6% učenika. Nisu optimistički postoci „redovito” (10,1%), pa ni ujedinjeni s „često” uživljanja u situaciju drugih osoba s kojima razgovaraju ili ih vide (40,8%).

Iz tih nekoliko ilustrativnih uzoraka (oni potvrđuju trendove većine) može se zaključiti da školski vjeronauk za znatno veći postotak učenika i učenica *pridonosi procesu pozitivnoga općeljudskog razvoja*. Sa stajališta *religijskog identiteta* stječe se dojam da su postoci pozitivnih *ostvarenja skromniji* i upućuju na potrebu uvođenja promjena u nastavu vjerskog odgoja.

7. Korijeni krize ili temeljni izazovi vjeronauka u školi

1. *Kriza vjerskog odgoja i vjeronauka u školi* vjerojatnija je ondje gdje se ne vodi briga:

- o *razvojnosti ili postupnosti*, koje zahvaćaju sva životna razdoblja,
- o *globalnosti*, koja zahvaća sve ljudske sposobnosti (a ne samo razum i emocije);

- o *aktivnom pluralizmu*, koji se koristi bogatstvom posredništava i koji se ne zadržava samo na razgovornoj, poučnoj ili sakramentalnoj komunikaciji, kako tvrdi E. Alberich (2001);

- o *novim oblicima religioznosti*, osim *religijskog pluralizma* (sekte, ezoterizam, okultizam, sinkretizam, nove religije), koji se žive vrlo subjektivno i fragmentarno;

- o tome da *kulturalni značaj religije* nije više kao nekoć, da, naime, religijska pripadnost bude vezana za etničku pripadnost ili točno naznačene kulturalne veze. Novost našeg doba je priznavanje vrednota i prava na *religijsku slobodu* (Fossion, 1992; Bourgeois, 1986);

- o tome da religijska činjenica gubi svoj *dogmatski i obvezni značaj*, ali dobiva prostor *slobodnog kretanja u javnosti*. Svi mogu govoriti o religiji i sučeliti se s njom te se u vezi s njom slobodno odlučiti (Alberich, E., 2001);

- o tome da se u središte pozornosti stavi *religiozno iskustvo* ako je dubinsko čitanje života susret s problemom smisla, otvaranje prema onostranome...

2. *Temeljni izazov za katolički vjeronauk u školi jest:*

- potreba njegove usredotočenosti na *sučeljavanje i na raskid između svijeta razuma, kulture i kršćanske vjere*. Pozivajući se na *razum*, suvremeni red spoznaje teži tome da sve – i čovjek, i priroda, i Bog budu tumačeni samo razumom. Stvarnost više ne usmjeruje misao nego subjektivna misao upravlja i predstavljanjem stvarnosti organizira ga;

- potreba uočavanja da čovjek sebe vidi u suvremenoj kulturi ontološki autonomnim bićem, *apsolutnim ja* koje misli, a *sve ostalo* (svijet, ljudi i Bog) je *ne-ja*. Na temelju konačnih i apsolutnih vrednota i „apsolutnoga središta stvarnosti” čovjek je ustoličio sebe, logično se uzdižući do mjesta koje pripada Bogu;

- da osigura *potrebni i mogući dijalog* između ljudskog *razuma i kršćanske vjere*, između vjere i razuma koji su različiti, ali oboje su ujedinjeni u istini;

- da uvijek mora biti utemeljen na izvorima suvremene teološke misli te suvremene društvene i humanističke znanosti, prije svega pedagogije, didaktike, antropologije i psihologije.

3. Škola demokratskog društva u službi je promocije istinske kulture koja ne falsificira i ne negira istinski ljudski identitet kao što se događa u ideologijama koje apsolutiziraju jedan dio ljudskoga iskustva, tretirajući čovjeka s jednog aspekta njegove osobnosti i tako niječući druge bitne aspekte. Stoga

je vjeronauk u hrvatskom školskom sustavu, predmet koji ne poznaje marginaliziranje i podcjenjivanje, on je jamstvo suvremenosti i demokratičnosti hrvatske škole te neizostavni element integralnog odgoja djece i mladih u nas.

Literatura

- Baldus, M. (2004), *Novo građansko društvo u Europi*. Kateheza (2) 2004.
- Boubakeur, D., Lambert, P., Sibony, D. (2004), *Le choc des religions*. Paris.
- Breton, Ph. (2000), *Le culte de l'Internet*. Paris: La Decouverte.
- Dawson, C. (2002), *Razumijevanje Europe*. Split: Verbum.
- Dogan, N. (2003), *U potrazi za Bogom – kršćanin u postmodernom vremenu*. Đakovo.
- Ferry, L. (2003), *Lettre, à tous ceux qui aiment l'école*. Paris: CNDP.
- Foulquié, P. (1997), *Dictionnaire de la langue pédagogique*. Paris: puf.
- Franjčić, M. (2006), *Razvoj religijskog identiteta promjenama u nastavi vjerskog odgoja (u rukopisu)*. Zagreb.
- Gibellini, R. (2006), *Teološke perspektive za XXI. stoljeće*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Gudjons, H. (1994), *Pedagogija – temeljna znanja*. Zagreb: Educa.
- Hrvatska biskupska konferencija (2003), *Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Imoda, F. (2004), *Razvoj, psihologija i misterij čovjeka*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Koninck, De T. (2004), *Philosophi de l'éducation*. Paris: puf.
- Lelièvre, C. (2002), *Les politiques scolaires mises en examen*. Paris: ESF.
- Marsh, J. C. (1994), *Kurikulum*. Zagreb: Educa.
- Mijatović, A. (2002), *Obrazovna revolucija i promjene hrvatskog školstva*. Zagreb: Hrvatski zemljopis.
- Morin, E. (2001), *L'identité humaine*. Paris.
- Pranjić, M. (1996), *Religijska pedagogija*. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.
- Previšić, V., Mijatović, A. (2001), *Mladi u multikulturalnom svijetu*. Zagreb.
- Ratzinger, J. (2004), *Vjera, istina, tolerancija*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Snuip, P. (2002), *La responsabilité des enseignants*. Paris: La Decouverte.
- Terhart, E. (2001), *Metode poučavanja i učenja*. Zagreb: Educa.
- Vecchi, J. E. (1998), *Pastoral mladih*. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.